

Dr. Josip Ciril Oblak: O PRIRODI IN DOMOVINI

Marsikaka lepa beseda se je že izpregovorila o slovanskem bratstvu in vzajemnosti; naj vam tudi jaz izza tega poglavja povem malo zgodbico.

Nekoč so prišli pred božji tron bratje: Srb, Slovenec, Hrvat, Rus, Čeh, Poljak, Bolgar... In zakaj? Sprli so se med seboj po stari slovanski šegi in navadi... Nastal je hud prepir ob vprašanju, kdo izmed njih ima najlepšo domovino; vsak je namreč trdil, da je njegova domovina — najlepša. Drug drugega so pošiljali, kakor to samo Slovani znajo — k vragu... Gospodin Vrag pa jim te pravde ni mogel in znal rešiti; a on sam jih je poslal h gospodu Bogu, ki je — bojda — tudi njega ustvaril, nemara zato, da bi jih nekdej — vzel, ako ne bodo lepo bratsko složni med seboj... Tako so prišli bratje s svojo pravdo pred nebeškega sodnika. Gospod Bog si je pogladil svojo častitljivo brado in se je v svoji neskončni dobrotljivosti neskončno dobrohotno nasmehnil vsem skupaj — prav kakor kak svetovalec najvišjega sodnega dvora — ter je tudi razsodil to kočljivo pravdo — prav tako, kakor bi jo bil razsodil najvišji sodni dvor, kadar je bil v zadregi in ni vedel, kaj bi napravil; dejal je: »Vsi imate prav, vsakdo izmed vas ima svojo najlepšo domovino!«

Tako je rekel! In, bratje, tedaj je gospod Bog poudaril veliko resnico: Vsak človek na svetu ima svojo najlepšo domovino!

Kaj je pravzaprav domovina, bratje? Na to vprašanje so ti gospodje pri svoji pravdi čisto pozabili, pozabili so tudi to vprašati nebeškega Stvarnika — očeta. Le-ta pa jim je tudi že na to vprašanje posredno odgovoril. Ali je domovina skupina ljudi, ki govori isti jezik, ali je mar to skupina hiš? Ne! Domovina je tisti posvečeni košček zemlje, ki te je rodil, tisti kos »mrtve« in žive prirode, v kateri si zagledal luč sveta, kjer si spoznal svojo mater in zaznal prve pojave v navidezno najmanjši stvari neizmerno čudovitega stvarstva

* Nekaj misli iz govora na banketu Asociacije Slovanskih Turističnih Društev, ki jim je pridejanih še novih. —

božjega, kjer ti je zapela prva ptica v domačem logu in zaduhtela prva cvetica na domači trati. Ljubezen do tega koščka zemlje ti je rodila najlepšo vseh misli in idej, pa tudi najmočnejšo, ki te spremlja takorekoč od zibeli do groba. Vcepila ti je pojem domovine, ki se ti vidi vedno in povsod — najlepša, — »kuda si nam ravna, kuda si planina« ...

Nikdo pa ni te misli tako preprosto in tako lepo izrazil kakor slovenski popotnik, ko je zapel: »A naše solnce bolj blišči, in hrib naš lepše zeleni« ... Ni to — kakor bi sodil materialist, ki vidi pred seboj le stvarino, v bistvu povsod enako — samo izliv neke sentimentalnosti in domišljije človeške. To je bistveni del človeške duše in njenega misterija. Nikdo ne more zatreti v človeku tega prirojenega čuta, ki obvladuje z elementarno silo ves svet. Ta misel vodi célo zgodovino človeštva, jo dviga in bodri, vodi v skrajnosti tudi do krvavih bojov, rodi vso srečo in obenem toliko nesreče, vodi njegovo usodo, čeprav navidezno pod raznimi krinkami, vse dotlej, dokler bo človek ostal človek z vsemi svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi, nizkimi instinkti in vzvišenimi ideali, naj tudi dostikrat vodijo v zablode, krutosti in krivičnost... Z vezmi, ki vežejo tebe človeka, tako revno in bogato, obenem tako majhno in tako čudovito bitje, na oni kos zemlje, ki jo človek ljubi z vso nežnostjo otroške duše in jo brani z vso krutostjo in s svojo krvjo, s temi vezmi je zvezana tudi debela knjiga zgodovine človeštva ...

Kakor se to čuje na prvi sluh neverjetno in fantastično, dà, po posameznih zunanjih dejstvih dostikrat celo ovrženo, pa se pokaže vendar tako, ako sežeš stvari do dna, do zadnih korenin. Tedaj vidiš, kako je človek navezan na to svojo zemljo, ki jo ljubi in kjer biva ona notranja, nedolžna sila, ki vodi njegovo srečo in gorje. Zares: priroda, katere najimenitnejši del je človek sam, mu je ustvarila in vcepila tudi domovinski pojem, ki ga dviga in pogublja, ga vodi od uspeha do neuspeha in narobe, v življenje in smrt, a nikdar ne miruje, ne pozna ne konca ne kraja in pelje končno do tja, kjer obnemoglo končava naše spoznanje, do — pojma večnosti... Samo eno slutimo, čutimo, dá, vemo: življenje je življenje, ki se le navidezno končava s smrtjo posameznika v prirodi, a je v dušah večno, kakor je priroda neminljiva. Priroda pa je vcepila vsem živečim bitjem čut in pojem — domovine. Zato tudi zaslutimo in vemo: domovina je! In tudi domovina je večna ...

Živ dojem za domovino pa je zadeva čustvovanja, srca, prav tako, kakor naša velika ideja — planinstva, ki se krije z ljubeznijo do prirode in domovine. Večkrat sem se vprašal: »Zakaj se mi zdijo naše planine tako lepe?« Na to vprašanje velja samo en odgovor: »Zato, ker so — naše!« — Ne odločajo objektivni momenti, ki dajejo našemu gorskemu svetu svoj posebni čar in tudi gotovo

prednost. Tu se srečamo s pojmom domovine, ki je vsakemu človeku njegova — najlepša; zato so nam tudi naše planine najlepše na svetu! Tako nam je rešil to vprašanje v naši pravdi sam — Bog...

Nemški pisatelj Rosegger je zapisal: »Ako bi postavil svojo rodno mater v oltar in bi jo molil, pri Bogu! ne bi zagrešil nobenega malikovanja.« Ta lepa misel velja tudi domovini, ki je skupna mati nas vseh. Postavimo v svojih srcih oltar — vsak svoji domovini! Tudi to ni nikako malikovanje!...

Pripomba uredništva: Zbirko bistrih aforizmov našega mislečega in čutečega pisatelja najdete v »Življenje in svetu« II., št. 9., 2. marca 1928, str. 268 i. sl. z naslovom: »Misli o prirodi, domovini in tujini.«

Dr. H. Tuma: IMENOSLOVJE (NOMENKLATURA) JULIJSKIH ALP (Dalje.)

(Predgorje.)

2. Ivanac 1168 m.

Prédolina, prehod iz doline Karnajte v dolino Na Bonah in Bončiča, ki se izteka v Nadižo;¹ severno pobočje Prédoline proti potoku Karnajte od zahoda na vzhod: Tje v Dol, Dol, Tje v Vlake; na vzhod Prédoline: Tam na polici 770 m in Dolè na Solarici, do sovođenj Belega Potoka v Bončiča.

Tje v Robu 801 m, na vzhod Tam na Ravni 693 m; na zapad Pleče 766 m; južno pobočje pod Plečami, Na Ledini; izpod Ledine na zapad: grapa Kozjak v Karnajte ob izteku selo Debelič. Na levem bregu Karnajte vrhovi: Zatrép¹ in Na Poloze nad iztekem Gorjanskega Potoka ali Gorjanke (Gorgons) v Karnajte. Vzhodni pritok Gorjanskega Potoka je Ljeskovac. V dolini Gorjanke ob iztoku Ljeskovca vas Tepan (Taipana) s seli: Vočaci, Bérovi, Nováki in Kosi; na jug pod Gorjanko nad levim bregom Karnajte Kladjje 852 m (Monte Cladis); na jugovzhod Laški Vrh 839 m, pod njim Ban 686 m; na planoti med temi vrhovi vas Krnica-Monteaperto, na jug Čelo 578 m, na jugovzhod Lebán 487 m; ob Karnati Monte Plaiúl 621 m nad vrhom Zuccon 536 m (meja furlanščine).

Vršič 817 m. Jazbine 819 m. Konj 987 m (Monte Cavallo) nad izvirom Ljeskovca, razvodje Karnajte in Nadiže. Od Konja na vzhod: Kúnica 947 m, Kámnjak 866 m, Ravan 836 m. Na sever pod to: v sovodnjah Bončiča in Nadiže: Zadnjice. Pod Kámnjakom na jug: vas Platšče 687 m in odtod na jugovzhod čez Scaletta v dolino Namlin v Nadižo; v sovodnjah Ovčjak 785 m.

Kripje 1030 m. Vršič 1094 m; od tega na vzhod hrbet Čófine do 806 m (Zuffine). Vrh Čófin 1066 m, od tega na zahod špik 958 m, izpod njega na zahod grapa Lanja.

Javor 1094 m do 1071 m (Monte Laver² ali Laner); na vzhod Rep 986 m; pod njim severno pobočje Za Pečém, Koréda 886 m, Ostri Kras 750 m; na jug pod njim vas Prosnid 543 m (Prossenico).

Na Grad 984 m — 936 m, na zahod Jálovica 860 m (Monte S. Giacomo) in v loku na jugozapad čez sedlo Mekoti na Vijavnico 433 m: Monte Picciul.

¹ Zatrép, Bergschluss, Talschluss, enako kakor v Bohinjskih Alpah.

² Domačini Slovenci in Furlani poznajo le Javor; Monte Jáner, Laner in Lauer so spačenke. Slovenski j v furlanščini v začetku besede često postaja i (prim. In Alto XIX str. 26).

Subitske Prevale 779 m (Plan del Jof), prehod iz doline Malina v dolino Črne Vode.

Osojnica 873 m, Mrzli vrh 961 m, Krnica 991 m, sleme na jugozapad Vrh 792 m in Čelo 713 — 709 m (Balla di Porzus); na zahod Sleme do razvalin La Rocca nad mestom Ahtnom (Attimis); na jug pod njim Monte Uare (Vrh) 296 m, izgora na jug pod Čelom Poljane³ 396 m (Pojana).

Véliká Glava 1004 m, na sever sleme Topli Vrh 972 m, Špik 926 m; pod njim zahodno pobožje Jázbena.

Stajpa 863 m⁴; Prevale 790 m (La Bocchetta) s kapelico Sv. Antona, prehod iz doline Bistre (Chiaro) v Rupo (Fajdutti) in v Ravni (Pian delle Farcadizze) iz mesteca Fojda (Faedis) v vas Robedišče.

Kalúdrovica⁵ 976 m, na jug Sv. Lovrenc 914 m, s tremi razsohami: Na jug: Costa lunga 609 m, na jugozapad Monte Piccat 621 m, pod njim na jugozapad Dolina 411 m, pod njo Monte Zuccola 273 m (Čuklja). Severovzhodno pobožje Piccat-a je Počivalo. Na jugovzhod: Nos 692 m (Monte Noas), pod njim na jug Mirje (Meria). — Jugovzhodno pobožje Kaludrovica Ravne (Le Reune).

Krot⁶, okoli 1100 m; Ivanac 1168 m, pod njim na sever senožeče Ravnilogé; izgora M. Tomba 822 m, pod njo V Doléh na izhodu vas Robedišče 672 m.

Sedlo nad Macaroli okoli 950 m, prehod iz Torjanske Bistre (Torreano) v grapo Za Bodrinom in vas Črni Vrh (Montefosca).

Vršič 977 m, Lazna⁷, Čerénčišče 966 m, sleme na sever do Brjeka 860 m. Škrbina 872 m, na sever sleme do Kladjá 832 m in Sv. Andrej 799 m nad Nadižo.

Kragúvenca⁸ 951 m (Kragólinca); ronek na vzhod: Rebra in Polica nad Nadižo.

Na Kras 707 m. Na Vrhú 704 m. Mladenena 724 m; na jugovzhod dolič Bukovje, ronek Kalamont 420 m nad Sv. Petrom ob Nadiži.

Volóvnjak 374 m (Monte dei Bovi), pod njim pobožje Frata; Fortin 218 m (Čuklja nad Čedadom).

3. Matajur ali Baba 1643 m.

Predor¹ Nadiže na jug.

Na desnem bregu:

Sv. Volar 317 m. Na Komarju skupno po vrsti za: Vrkúc, Debelo Čelo 650 m, Na Slemenu od 750—1000 m, Střžnice (senožeti).

³ Poljáne, furl. izgovor pojána, polje — poje, ime, ki sega daleč na jug v Italijo in kaže na slovenska livadna imena.

⁴ Stajpa, furlanska beseda, pač iz slovenskega podstavka, v stožje zložena sirkova debla.

⁵ Kalúdrovica iz kolo-drveti. Enako ime za potok, ki se vije okoli hriba v Logu pod Predelom, in Kalúder, vrh 1980 m nad Lepénjo in Sočo, po zavitem grebenu.

⁶ Krot Geschröffe, kruto pečevje; ladinski croz, crot, crot; prim. Krotiča v Trenti, kočá na krutem bregu. Skrotje, ime za raztrgano pečevje severno pod Krnom.

⁷ Lazna, zlahka hoden svet; laz, složni svet v pobočju ali gozdu, da se obdela. Morda najbolj razširjeno lastno ime, daleč na zahod in jug.

⁸ Prof. Rutar napačno razlaga za Krávnica, dočim pomeni zaokroženo goro; prim. isto ime z istim pomenom tudi v Matajurskem čoku, pomena se zavedajo domačini sami.

¹ Prédor Durchbruch des Flusses, pódor Felsbruch (v Zájzeri).

Meja 1189 m do 1199 m (Monte Mia)²; na zahod dolina V Kotu, pod njim Glava v Kotu 927 m, na vzhod nad Nadižo studenec Poljana (Pojana).

Na Razóre 1228 m, na jug grapa Široka Dolina, na jugozapad Visočica 886 m, na zapad Globočanac 889 m nad Nadižo. — Prédolina³ 445 m.

Vogel 1124 m; na zahod Ljubja⁴ 1068 m (M. Luppia), na zahod Sleme ali Bjeli Vrh 816 m, pod njim na zahod vas Robedišče 672 m. Pod Lubjo in Slemenom na jug v Dolèh, grapa na vzhod Skálovščak, pod njim vas Predróbac nad Nadižo; vzporedno rebro Toplice; na južnem podnožju vas Črni Vrh 723 m (Montefosca).

Na levem bregu Nadiže:

Selo Róbič 292 m. Nad Votlo Jamo 650 m. Črče 800 m, pod robom nad Nadižo V Jamah. Stara Krejska Planina 1135 m. Vélíka Raván. Bela Glava 1176 m.

Visoka Glava 1519 m (Monte della Colonna); na sever planina Na Kraju ali Ručnova planina, na vzhod od nje Súžidska planina 1107 m.

Matajur ali Baba 1643 m (Montemaggiore); na zahod grapa Suha v Nadižo, na severozahod ronek do Kuk-a in Bulovica 1351 m; pod njo planinski pašnik Stržnica in jama Ličavec; na jugozapad planine: Tam v Rude 1456 m in Tu v Dolini 1392 m. Na zapad od te: planina Tam za Tlako, pod njo Tam za Čelom 1119 m; na zahod rob: Na Brunah 1132 m, Sv. Lovrene 858 m, pod njim ob Nadiži vas Stupica; na vzhod in jug vas Mrsin s seli Obala, Médvež, Jereb, Na Brdu, Spodnji Mrsin in Juretiči.

Na jug Matajurja dolgo sleme:

Kanjušnica, Hlévišče 1085 m (Monte Clevizza), Bukovje 1021 m, na zahod grapa Ronec-Rodda v Nadižo. Nad Dolino 978 m; na vzhod grapa Lesičje. Sv. Jernej 865 m; na zapad ob Nadiži, Podbonesec (Pulfero). Špik 773 m. Sv. Kocjan 723 m; na zapad ronek Osel 596 m. Jélovica 552 m; na jugozapad Petják 216 m nad Nanižo (Ponteacco). Mekota 324 m, prehod iz doline Aborna v Nadižo. Jezero 305 m. V Klanču 216 m; na vzhod selo Koreda in Klinje (Clenia). Robje 301 m; na zapad Sv. Peter ob Nadiži 173 m. Brdo 249 m; na jug pod njim velika vas Ažla (Azzida) v sovodnjah Aborne in Rbeča (Alberona, Erbezzo); na jugovzhod pod Matajurjem staje Na Lazéh, Na Koritah 1103 m; na jugovzhod vas Matajur 954 m (Montemaggiore), pod njo na jug selo Strmica.

Na Škriléh 1515 m, na jug grapa Skulje, nižje doli Skalovnják 691 m, potem imenovana Aborno (Alberone); na severovzhod od Skrilja ronek na Vélíki Vrh 1384 m, pod njim Velíki in Malí Jelovec; pod njima Svinska Planina⁵ 1213 m.

Pod Krajem ali Glava 1463 m, na sever planinski pašnik Tršica; ronek na severovzhod: do glave Na Solzicah⁶, pod njo nova Idrska planina, pod njo stara Pod Pečém. Na jugovzhod Krajec ali Ledina 1424 m, ronek do Kragúvence 1075 m; pod njo vas Mašeri 761 m, pod njo potok Mjeršček, na zahod v Aborno.

Na Konjuhu 1310 m, na severovzhod Volovja pašnik Lazna.

² Meja pravzaprav ni vrh, ki je Na Razóre 1228 m, ampak glava na sever pod njim, nekdanja avstrijsko-italijanska meja; pod njo na jug lep pečnat razor (Felsfurch), že na Italijanskem pa je bil višek Na Razore.

³ Prédolina (Quertal), globoko pečnato korito med Razorom in Voglom, nekdanj avstrijska meja, geologično zanimiva globoka zarezna med visokimi vrhovi.

⁴ Lubja, od lub = žleb.

⁵ Svinska planina po vasi Svina pri Kobaridu, mislim iz S(ð)vína vas na zavitem kraju, kakor S(ð)vínjak, zavít vrh (ponemčeno: Saurüssel).

⁶ Na Solzicah, po gosto rastoči Convallaria maialis = solzice, lepa beseda po obliki cvetja, dočim je Šmarnica Parnassia palustris, ker cvete med Velikim in Malim Šmarnom.

Mrzli Vrh 1356 m, na jug Sleme 1254 m, Na Lazu 1248 m; na jugovzhod: Rupa 1192 m, planina Sleme z jezerom Mlinaršiča, Strmóla 1096 m, Kal 888 m. Na jugovzhodnem pobočju vas Cepletišče (Zaplatišče) 568 m, Na Prévale 676 m, Na Vrtači 624 m; na jugozapad vas Trčmun 643 m (Tercimonte); pod njo na vzhod jama: Mala Peč.

4. Kolovrat.¹

Livek (vas) 695 m, na sever vas Golobi, na jug vas Avše in Šturmi, na jugozahod pod Slemenom vas Jevščeki.

Kuk 1243 m, na jug vas Górenje Ravne 1043 m; odtod sleme na jugozapad: Na Muzec 1077 m, Glava 937 m, Na Brez² prehod iz grape Za Belim Čelom v Rjeko, Škarje 976 m ali Ključ, Sv. Martin 965 m, Na Doline 740 m, Grič 683 m, Sv. Egidij 634 m Hlaski Vrh ali Sv. Jernej 625 m, Kuk 536 m, Vájnica (senožeti), Vrtača 394 m. — Spódnje Ravne 1023 m, ronek na jugozahod Na Gunjah³ 824 m.

Za Kótom 1185 m, Nagnoj ali Na Draz 1192 m; ronek na jugozapad: Na Kuku 829 m, Sv. Marija 751 m, Planina 703 m in Mérišče 564 m, nad razvodjem Kodrjane in Rjeko.

Na Vrh 1118 m, na jug in sever ob temenu pobočje Drenke⁴; na jug grapa Podglavico v Rjeko.

Za Gradom 1072 m, prehod iz Drenk v Kámnico in Volče, severno pobočje S(e)novišče, Hlevnik 876 m; pod njim na sever Črče, pod njimi selo Foni. Od Hlevnika na vzhod Krnica 824 m, opuščena Kóvačičeva planina Rávnice 737 m, Leščje 517 m; pobočje od Hlevnika do Leščja na sever Senice.

Na Gradu ali Po Klobuc' 1114 m, na jug Vrh 991 m in potok Pod Čelom v Idrijco, Sv. Volbenk 754 m; na jugovzhod Kuk 672 m in Glava 645 m, pod njim potok Lipnica v Idrijco. Kum 905 m, na vzhod Črešnice 876 m nad Idrijco, na zahod Potok v Rjeko; Kuk 431 m v sovodnjah Potoka, Rjeko in Kodrjane; na jugu Kuma Koléno 570 m, izpod njega potok Globoščák v sovodnjah tega z Idrijco; Čelo 552 m, na jugozahod pod Kumom vas Gorenji Trebil 640 m; pod njo na jug Klopčé 677 m, izpod Trebila na zahod potok Rbeč (Erbezzo). Med Rbečem in Kozico-Rjeko sleme na jugozahod Sv. Marija Magdalena 683 m, Kuk 691 m nad Rbečem, Na Koncu 617 m, Sv. Andrej 547 m.

Med Idrijco in Rbečem dalje sleme na jugozahod: Kuk 646 m, Vrh 600 m, Črni Vrh 595 m, Sv. Ivan 703 m, Kal 666 m, Sv. Miklavž 670 m; na jug pod njim Sv. Anton 465 m; Špik 661 m in od tega klin na severozahod Prélog⁵; Stara Gora⁶ 618 m (Castello Madonna del Monte); na jug Planjava 658 m, na severozahod sleme do Krkoša 445 m (M. Purgessimo); sleme od Planjave na zahod Monte Guarda 381 m, M. Subit 344 m, na zahod pod njim Čedad ali Staro Mesto (Cividale).

¹ Kolovrat je celo zavito sleme od Hlevnika do Kuka. V tej skupini je izrecno mnogo imen Kuk = Kolk, der hervorspringende Berg.

² Na Brez' = Na Bregu, Na Draz' = Na Dragi, Po Klobuc' in enako po domačem izgovoru.

³ Gunj, gunja Kotze, kotziges Kleid; gunjav, gunjast; ne tolmačil bi pa besede iz ital. gonna, žensko spodnje krilo in po Miklošiču iz srednjelatinščine gunna, ampak je beseda pra- ali predslovenska, ker se nahaja v skoro vseh evropskih jezikih. Lastno ime Na Gunjah je radi tega jako pomembno.

⁴ Drenka z nosnikom pomeni vlažen svet, feuchter Abhang; od tod ime vasi Dréžnica, litavski drekti feucht werden, Dréžnik vas pod Adlešiči, feuchter Wald etc.

⁵ Prélog, der zwischen zwei Tälern ragende Bergrücken.

⁶ Stara Gora je meja slovenskega narečja na jug, od tod na sovodnje Rbeča in Soče pri S. Quirinu. Sleme od Stare Gore proti Čedadu in južno pobočje je že pofurlanjeno. V dolini Idrije gre slovenska meja do Podrskjé.

5. Ježa nad Idrijo in Sočo.

Platéna 1041 m, na jug Solárji.¹ Bukova Ježa 965 m, na jug izviri in grapa Idrijce. Sleme 865 m, prehod iz Idrijce v Kamenco in na Tolminsko; na jug sleme Osojnica 859 m; na vzhod sleme V Špiku, 732 m nad Kamenco, s severnim pobočjem Osojnica in južnim Prisojnica; pod letém: V Dole na Pretovče² 497 m.

Na Ježi 929 m; pod njo na vzhod pobočje Ježe; pod njimi glava Vóčina³; na jug pod Ježo selo Vógriči 671 m in potok v Idrijo istega imena⁴; dolgo sleme na jug: Ostri Kras 780 m, ronek na jugozapad: Rogi do 570 m. — Globočnjak 806 m; ronek na jugovzhod: Cicer 730 m. — Sv. Pavel 403 m; Breza 635 m; Greben 674—662 m; Kal 646 m; Marija Celje 677 m; Ravnik 600 m; Sv. Jakob 748 m; Korada 812 m, s kapelico Sv. Gendre; Kobala⁵, z razsoho na Gomilovrhovlje 435 m do Sv. Helene 124 m nad Idrijo. — Planina 653 m; z ronki Vrhovlje 420 m, Sv. Martin, Vedrijan, Kojsko, Pan 266 m, Sv. Florjan nad Sočo; ronek na jug: Valerišče in Vrh Búnjice 202 m, gora Kalvarija 240 m nad Sočo. — Sabotin (Krasje 507 m, Velika Meja 513 m, Vratca, Véliki Vrn 609 m, Sv. Valentin 535 m ali Na Robu). — Debro Soče. — Na jugovzhod Ježe: sleme Rute, Varda 672 m, Žiblje 606 m, Grad 687 m; izpod Ježe na jug potok Doblar v Sočo.

Vodovje predalp in predgorja.

Dotoki Tilmenta (Tagliamento) na zahod: Vegliaza izpod Vel. Karmána, Orvenco izpod Malega Karmána.

Dotoki Tèr-a (Torre) na desnem bregu: Bedroša (Vedronza) s pritokom na levem bregu Drinjica; Cimor (Cmor, Zimurro).

Dotoki Tèr-a ((Torre) na levem bregu: Maleščak s pritoki Pod Lastro, Olovščak in Pod Gradom.

Dotoki Karnahte (Cornappo) na desnem bregu: Sušič, Tam po Lóge; na levem bregu: Kozják, Gorjanka (Gorgons), s pritokom Ljeskovac, Lanja, Málna, s pritokom na desni strani Berzús (Brznik), pokvarjeno v Bearzút; Jeler s pritoki na desnem bregu: Breg-Grivo s Črnejo; na levem dvojna Bistra (Chiario di Prestento¹ in Chiaro di Torreano).

Dotoki Nadiže² (Natisone), na desnem bregu: Beli Potok, s pritokom na desno Lománja; Bončič, Namilin, ki se steka iz potoka Pod Jamo in Pod Javor; Legrada s pritokom Črne Vode, v gorenjem delu imenovan V Sušicah; Skálovščak, Nabodrínu, Rbeč (Arbezzo), Jávorščak, Ilovščak, Podoréščak, Osójnščak,

¹ Solárji (kakor Solatna-Slatina, Solnica) kažejo na pašo drobnice in prastaro pastirsko kulturo.

² Prétovče, enako ime pod Krnskimi Slemenom in drugod: der Durchschlag, Durchgang.

³ Odtod izgovor Vučna; bo pač tudi staro ime za vas Volče — Woltschach, za katero stari Tolminci rabijo le Vučen: »grem v Vučen, je iz Vučna.«

⁴ Vogriči (prim. potok Vogršček in vas Vogrsko na Goriškem), iz debla ong = zviti (potok, ronek); seveda napačno ponemčeno v Ungrispach (Ungarn), prim. v furlanščini Ungarina.

⁵ Kobala, kjer se gora prekobáli: Abhangrückén (prim. Kobala nad Tolminom).

¹ Prestento nekdanje slovensko Brezdno, sedaj docela pofurlanjeno.

² Nadiža = voda, ki se děga z močjo iz tal. Enako izviri v dolini Planica pod Jalovcem; grapa nad izvirom Nadiže je Črni Potok. Prof. Rutar ne ve za izviri Nadiže in napačno imenuje Belo in Črni Potok, Veliki in Mali Kolenják, kar je pobočje vzhodno nad Črnim Potokom. Slovensko ime Nadiža je ohranjeno tudi v furlanski Natisa nad Gradežem.

Doline od zahoda na vzhod: Vegliata, Bedroša, Maleščak, Sušič, Karnahtha, Bončič, gorenja Nadiža in srednja Soča tvorijo precej razločno podolje (Talzug), ki loči Predalpe od predgorja. Iz Kota od Breginja vede pot po pobočju do Tèra, takozvana Slovenska pot.

Beli Potok nad vasjo Brnas; na levem bregu: Suha, Ronec, Rbeč (Erbezzo) i; pritokom na desnem bregu Aborna (Alberone), pri izviru imenovan V Škriljah, potem Skalovnják, nižje doli Aborna; s pritokom Rjeka in Kozica, ki se v gorenjem delu imenuje tudi Rjeka.

Idrijca s pritoki na desno: Lípovica in Globoščák.

Selišča

v predgorju med Belo (Fella), goreno Nadižo in slemenom Kraguvenco (trsko narečje):¹

Pod občino Gorjani-Montenars: v dolini Bedroše Breg — Pers, Skarbani — Sgarbani; v dolini gorenjega 'Cimora' Flepan — Flaipano, Brátini — Frattini, Ovčje — Cretto, Potóčna.

Pod občino Čižerija - Císeriis²: na desnem bregu Tera, v dolini Cimorja: Kuja — Coja Slava, Šumejani — Zomeais, Smardenča — Sommardenchia, Podkras — Soret; na planoti med Terom in Cimorjem: Kladjé — Cladis, Mala Mašerja — Malemasseria, Potok — Patoc, Štela, Borjanci — Boreani, Pobra: na levem bregu Tera: Zatrépi, Log — Sedilis, Potoki, Pri Logéh — Usiunt, Kocjani — Cocéani, Manót, Erna ((dvojezična).

Občina Brda-Lusevera⁴ nad izviro Tera: Šimci — Simaz, Muzci — Musi, Tam na ta Bieli; na desnem bregu Tera: Podbrdo — Cesariis, Na Vás ali Na Tèru — Predielis, Njivica — Vedronza; na levem bregu Tera: Hrastje, Mévkiči, Mekóti ali Na Sédlišču — Micottis, Podkladje, Tam na Njivici; na Krniški planoti: Za Vrhom — Villanuova, s seli: Za Jamo, Dolina, Funtiči.

Občina Platišče: na desnem bregu Karnajte; Viškorša (Gorenja in Dolenja) — Monteaperto, Karnajta — Cornappo, Tam na Javorje; na levem bregu: Tepan s seli Vóčaci, Bérovi, Kósi, Nováki; na desnem bregu in ob pritokih Nadiže: Brezje — Montemaggiore, Srednje Brdo, Prosnid — Prosenico.

Pod občino Neme — Nimis: na desnem bregu Karnajte: Vizont, Viganti, Šturmi, Támar, Sédlišče — Chialminis, Romandol; na levem bregu Karnajte: Krnica — Montediprato; v dolini Lanje: Čarneja (Gorenja in Dolenja) — Cergneu, Podbreg — Pecol, Dobje — Nongruella.

Pod občino Ahten: Attimis v dolini Maline; Malina, Šalandi, Kančelirji, Subit, Porčínj⁵, — Porzus, Kanalič — Canalut.

Pod občino Fojda-Faedis: v dolini Breg — Grivó: Juretiči, Gradišče, Podvrata — Clap, Na Ravni — Costapiana, Grmešica — Stremiz, Čanebla, Podcerkev — Villa, Pedroza in Vile Costalunga.

Pod občino Torejan — Torreano di Cividale v gorenji dolini Bistre: Derejáni — Reant, Macaroli, Támorji. (Dalje prih.)

¹ Meja tersko-slovenskega narečja proti furlanskemu je zahodni rob nad Cimorjem do Malega Karmán-a na Prédol, na Vel. Karman, po obrezu (Kante des Bergzuges) do Doline na prelaz Tace, prelaz Muzcev, na prelaz Poljice. Od tod po grebenu Muzcev do prelaza v dolini Na Meji je meja proti rezijanskemu narečju.

² Le še ohranjeno slovensko ime za pofurlanjeni Zornik — Gorenji in Dolenji — Surnins — v dolini Orvenco ter za mesto Artegna-Rtin.

³ Čižerija je največja slovenska občina predgorja. Pofurlanjena je vas Zomeais, Erba na pol, drugod močno mešano. Kuja-Coja na robu je pofurlanjena, Kuja Dolenja — Coja Slava je dvojezična.

⁴ Lusevera — Lužje Brdo. Brda in Platišče so celoma še slovenska. Najlepša in imovitejša vas je Brda. Mlekarna v Brdih je moderno opremljena za 650—750 krav.

Zanimiva je končnica vera = slov. brdo, kakor drugod verno za vrh.

⁵ Porčínj, iz Poročinj, t. j. rončina = Uter = Bergterasse; Ročinj-Ronzina na Goriškem. Roče ob Idriji, Roče — Rozzo v Istriji in na planoti Assiago. Deblo: ronec, roniti.

SEVERNA STENA KANJAVCA (2568 m)

Že od nekdanj me je mikala severna Kánjavčeva stena naravnost iz Zadnjice. Vezali pa so me razni problemi imenoslovja tako, da sem ture zgolj iz alpinističnega interesa odlagal, kakor drugod v Trenti, n. pr. po severni steni Razorske Planje 2459 m, po severni in vzhodni steni Bavškega Grintavca 2344 m, po severni steni Srebrnjaka 2099 m iz Zapotoka. Imel sem označene ture dobro proučene; le čas mi je vsako jesen uhajal. Naš alpinistični naraščaj bi te in še celo vrsto drugih tur v Zapadnih Julijskih Alpah zlahka zmagal; žal, da nam je prekrižala načrte italijanska meja.

Tem bolj me je veselilo, da sta lansko poletje zmagala Kánjavško steno naša vrla dva plezalca Marko Debelakova in Edo Deržaj. Zaprošil sem go. Marko, naj mi turo opiše; drage volje mi je dala na razpolaganje svoje zapiske. Dasi stene sam nisem preplezal, se mi je po točnem opisu in svoječasnem pregledovanju z daljnogledom zdelo vse kakor pred očmi. —

Opis ture pa je ta:

Kánjavčeva stena se dviga iz Zadnjice z ogromno višino 1500 m. Spodnji del je rušast in razčlenjen v velike žlebove. Ti se stekajo na veliko gredino, ki deli spodnji del stene od vrhov. Od gredine se proti vrhu gubi velika konta s strmimi snežišči. Konto obkrožajo strme stene, ki vrhujejo tik pod glavnim vrhom. Smer je s tem dana. Prvi cilj je velika gredina, drugi skozi konto in preko vrhnjih sten na glavni vrh.

Z Deržajem sva prišla 6. VII. 1928. preko Luknje v Zadnjico, zavila sva pri točki 1000 m po poti skozi Komar. Póti sva sledila do konca žleba, odkoder sva krenila skozi ruševje po levem bregu žleba kvišku proti mali rušasti glavi z macesni. Tik pod glavo je 45° — 50° nagnjena ploščata stena, po mojem mnenju ca 40 m visoka. Približno v sredini je zrastel iz pokline mal macesen, ob tem sva prečila plošče k zajedi, ki jo tvori stena z glavnim masivom. Po zajedi sva plezala vrh sténice na malo škrbino, kjer sva našla kozjo stezo, ki naju je preko žleba okrog ovinka privedla na zelenico, poraslo z macesni.

To je leva glava, gledano iz Zadnjice.

Ker je bilo pozno popoldne, sva se odločila, da bivakirava na zelenici; višje bi ne imela tako pripravnega mesta. Našla sva globoko lopo, ki služi divjim kozam. V lopi je prostora za tri, v sili za štiri ljudi. Zaprta je na tri strani, četrto, odprto stran sva zagrabila s kamni in z vejevjem. Ležišče sva nastlala z borovimi vršički in imela tako prav udoben bivak.

Pod noč je prihrumela nevihta, pravcati »pekel«. Kljub temu sva ob 10. uri zvečer zaspala in se zbudila ob 3. uri zjutraj ter čakala

dneva. Ob 5. uri sva šele zapustila bivak in tik ob njem za velikim bolvanom našla prehod iz zelenice v strmo ruševje nad njo.

Skozi ruševje, ki tu kar visi po strmini, sva se s težavo prerivala v loku na desno k prodnati konti, ki jo tvorijo strmi skoki v velikem žlebu. Iz te konte sta možna dva prehoda: desno po rdečem strmem kaminu, ki je silno krušljiv, levo pa v odprti steni z laštami in poklinami, ki so s travo porasle. Deržaj se je odločil za steno. Navezala sva se na vrvi.

Plezanje je bilo možno le s pomočjo cepina tako, da sva zasajala oklo v travnate pokline in dobila umetne prijeme. Deržaj je splezal kot prvi preko stene in porabil zato skoraj celo dolžino 30 metrske vrvi. Prišel je nad steno zopet v žleb. Sledila sem mu. — Ta stena je zelo težka in eksponirana. V žlebu sem zasigurala Deržaja, ki je prečil na levo po ozki lašti in splezal v previsno zajedo. Tik pod njenim vrhom se preči, zelo eksponirano, a z dobrimi stopi brez prijemov, na levo do samotnega borovca. Ta borovec tvori sigurno zavarovanje. — Od tu sva tik nad borovcem, preko male prevese prišla po travnatih policah v malo sedelce. Za sedelcem sva plezala strmo po žlebičku do malega macesna, od katerega sva prečila zopet desno v glavni žleb. Odtod sva dobila lahek prehod na levo okrog vogala in sva skozi žlebič prišla na malo sedlo, ki sva ga krstila kot pravcati prelaz »Lubelj«. Preko »Lubelja« sva prišla zopet v močno nagnjen žleb. Spodnji del je prodnat, v zgornjem delu pa leži strmo snežišče. Ob njem sva nekoliko počivala.

Tam, kjer je bilo snežišče najožje, sva ga kar v plezalnih čevljih prečila in splezala po lahki skali na greben, ki tvori levi breg žleba. Stopila sva na veliko gredino. Gredina je stopnjasta, s prodom in drnom pokrita. Ponekod je do 15 m široka, zožuje se le v žlebovih, ki sečejo gredino. Prečila sva skozi njo dva žleba proti desni in prišla tako do lepega pomola pod glavno konto. Tu sva postavila kamenito piramido in obula okovanke. Sodeč po sosednem Ozebniku (2084 m) je pomol v višini ca. 1950 — 2000 m.

Od pomola se dviga strmo snežišče v glavno konto in se tu deli v dva rokava. Levi vodi na malo sedelce — desno od kote 2362 m — desni pa v strm, zaprt žleb med severnim grebenom in glavnim vrhom. Iz severnega grebena pada v konto prehodna sténica. Med sedelcem in zaprtim žlebom je manjši strm žleb, ki je bil sedaj napolnjen s snegom in je tvoril sila strmo snežišče s prehodom k glavnemu snežišču pod vrhom. Ta žleb sva si izbrala za prehod preko kontne stene. Hudo je bilo, »celo večnost« sva delala stopinje in zasajala cepina, preden sva prišla pod glavni vrh. Bila sva tako izčrpana, da se nama ni ljubilo obleči plezalne čevlje, temveč sva kar v okovankah preplezala sténico na vrh.

Bilo je ob 1. uri popoldne. Od bivaka do vrha sva rabila 8 ur. Iz Zadnjice do bivaka približno dve uri, skupno torej ca 10 ur.

V Kánjavčevi steni je možnih več krajših varijant; glavna smer ostane seveda neizpremenjena. Najtežji je spodnji del stene. Vsa tura je silno naporna in jo vsled tega prištevamo med zelo težke. Orientacija je dokaj težavna. —

Opisana tura je prvenstvena. Doslej Kánjavške stene od severa ni izven Trentarskih lovcev še noben turist preplezal. Tura od severne strani, ki sem jo popisal v »Plan. Vestniku« l. 1921, str. 30, ni težka tura.. Gre visoko gor po Komarju in zavije na desno šele za vrhom 2362 m, odkoder po produ in snegu ni težko na vrh.

Marko in Deržaj sta sledila izprva ob 1400 m višine iz Komarja lovski stezi čez Solníce, nad Strgačami pa po platéh. Od zelenice, ki jo Marko omenja, bo pač prva, leva. Težko plezanje je opisano od leve do gredine. Nad gredino in žlebom omenjene sténice so menda Pókonceljni. Zadnja smer ture mora biti nekoliko zahodna, ker je véliko snežišče pod vrhom nagnjeno nekoliko vzhodno; opisana tura je vsekakor samostojna.

Dr. H. Tuma.

Pavla Jesih: SEVERNA STENA VEL. DRASKEGA VRHA (2243 m)

(Nova smer na desni.)

(Levo preplezal tov. Martelanc 26. VI. 1927. V opisni knjigi T. K. S., kjer opisuje svojo smer, omenja med drugim, da se mu zdi desni del stene nepreplezljiv.)

Ta del stene sva preplezala s tov. Milanom Gostiša 1. VIII. 1928.

Iz Vrtače v Krmi po produ do snežišča, ki leži pod sredo vrha. Za snegom v žleb, sledi balkon, levo po gladkih ploščah v kotlast žlebič, ki se konča v črnem kotlu. Od tu na desno po kaminu (gvozdenje ali zunaj) levo na balkonček, ki prehaja v polico, katera reže celo steno levo navzgor. Nato desno po zarezi, ki jo tvori steber, prislonjen na steno. Zareza je večkrat presekana, njena leva stran je popolnoma gladka. Par previsov, mala viseča poličica, dalje po zarezi do male kotanje. (Piramida in klin, ki se ni dal izruvat!). Žleb gladek, viseč, zato nekoliko desno na mali pomól, od tu nazaj v žleb (zarezo), čez previs (zelo težak!), dalje po zarezi na ozko prodnato poličko. Zareza se nadaljuje skrajno zožena, tako da je gvozdenje izključeno, gladka in brez prijemov; za oporo služi edino zagvozdén kamen. Nato previs in dalje po zarezi, ki je sedaj širja in precej globoka. Izstop na malo poličko. (Piramida!). Od tu po globoki zarezi v kamin; ker je zgoraj zaprt, zato v desno od njega vodeč, teman, vlažen, umazan kamin, ki je na vrhu zagvozdén z veliko skalo, tako da se le z veliko težavo zleze na dan. (Piramida!). Zareza preide v popolnoma gladke

plošče. Nadaljnje plezanje navzgor nemogoče, zato traverza na desno (Abseil - razrv 10 m, klin s karabinerjem ostal v steni!) v previsen žleb, po njem navzgor, do poševne zareze na malo policičo v poševne previsne skale, do izpranih plošč.

Nadaljnje plezanje tu nemogoče. (Bivak 1.). Zato težka traverza desno, v previsen žleb, po njem do zaprodene police (zelo krušljivo!) pod rdeče stene. Težavna traverza na levo po polici, ki se konča v malem količku, s previsnimi, krušljivimi stenami. Levo od gladke previsne plošče, skoraj brez prijemov, do zelo ozke policičke, ki vodi desno navzgor in se konča v gladki steni. Zato navpično navzgor po previsni steni (mala zareza!) do kotlička. Od tu dalje zopet stena previsna, zelo malo razčlenjena, do ozke lašte. Po njej nekoliko levo, zopet navpično po previsni steni do malega, strmega prodišča ter po njem na poševno zaprodeno polico, ki se konča v previsu. Razrv-Abseil 2 m v žleb, ki ima v sredini dobre stope, pod rmene, drobno krušljive skale. Stena je skrajno previsna, zato edino mogoča traverza poševno levo navzgor (zelo težko!) do male, ozke policičke. Nate nekaj časa previsna stena z malo prijemi v previsen kamin, ki se konča v strmem zaprodenu kotličku. Skrajno krušljivo prestop levo na prodišče, ki vodi poševno navzgor na edino polico ravno pod vrhom (bivak 2., piramida!). Desno po razčlenjeni strmi skali v previsen globok kamin, in desno na greben. Izstop ca 20 m desno od vrha.

Plezanje je zelo težavno in zamudno, ker so klini vedno nujno potrebni.

Dr. Jakob Prešeren: ODLOMKI IZ VOJNEGA DNEVNIKA

V Planici, 30. VIII. 1915.

... Za kratek trenutek poneha grmenje, pa je pokrajina namah zopet lepa in solnčna — vse pozabljeno. Imamo vaje po dolini. Veličastna in strašna pesem! In vendar sije solnce tako lepo gorko in tako svež veter pihlja skozi dolino! Pa zopet regljanje pušk, kleptanje strojnic, med zamolklim grmenjem iz daljave — od Soče. V ozki dolini, obdani na treh straneh od golih navpičnih sten, se detonacije postoterijo, potisočeriijo in preidejo v peklenko melodijo. Skalovje Ponce, Vevnice, Jalovca, Travnika in Mojstrovke pa sanja naprej svoj tisočletni sen.

Poklicali so nas v soboto ob treh zjutraj, odvedli v polni opremi v Planico, ne da bi bili povedali, kaj nas čaka. Iz Planice do Nadiže, po meleh in snežiščih pod vrhom Ponce, preko kote 1518 in 1616 naprej po Apnenem grabnu. Cel bataljon v gosjem redu, stari ljudje, nadušljivi, s srčnimi napakami: od treh zjutraj do šestih zvečer.

Bataljon maršira... Mož za možem v skoraj nepregledni vrsti; ob Mangrtskih jezerih se vije ko zelena kača v dolgem, počasnem in trudnem tempu navzgor. Nič govorjenja med temi starci in mladeniči, predčasno postaranimi. Le težko hropenje, vzdih, sempatja kletev.

Zrak postaja mrzel, redkejši. Prvi so se že izgubili v meglo, kamor je zavit danes Mangrt. Še bolj žalostne in še bolj kulisaste izginjajo te postave v daljavi, ker se barva obleke zliva z barvo megle in ker je korak počasen — poosebljena megla.

Par metrov nad parobkom počiva prvi, ne star, ne več mlad. Nekaj korakov višje drugi, potem tretji, četrti. Dospeli smo do tja, kjer se začenja skalovje. Signal za odmor, potem povelje za odhod. Steza pelje po žlebeh, ob robu pečin, vedno neusmiljeno navzgor. Mimo prvih snežišč, ob robu prepadov. Sreča, da je megla in da jih ljudje zato ne vidijo. Po žlebeh teče snežnica, kaplja za kapljo, tam v curku, tam zopet kot potoček.

Klic: »Sanität vor!« Ta se ne zgane, ker je predaleč zadaj in ne more pasirati po kozji stezi. Ob njej leži mož, poleg njega dva druga, ki se sklanjata nanj: odpenjata mu bluzo in srajco. Sem in tja se zvija, prste ima krčevito stisnjene, pene mu tišče iz ust — vojak-epileptik pod vrhom Mangrtovim! Molče ga gledajo tovariši, ko gredo mimo, ugibajo sem in tje in zabavljajo. Število upehanih se množi bolj in bolj. Za trenutek se razkadijo megle: Gozdi spodaj, obe jezери se zablščita ko dve azurni očesci, pa se zopet skrijeta za megleni zastor.

Daljši odmor šele pod vrhom Malega Mangrta (2259 m). Megla se je preselila in posijalo je solnce na telesa ne vem katerega poziva, na izmučene okostenjake, ki se morajo plaziti po gorah, kjer je hodil poprej le turist z drugimi cilji. Jeziki so se razvezali. Nič več zabavljanja, nobene kletvine več. Gledamo predse na ono stran, kamor nas popelje usoda, kateri smo zapisani, v Loško dolino, kamor se izpozabi baje včasih kaka laška granata.

Na Veliki Mangrt se jih odpravi le malo: drugi čakamo.

Šest ur navzgor, tri navzdol. Na hrbtu puška in oprema, izdatno olajšana, gorska palica v roki.

Duisburger Hütte (2550 m) pod Schareckom (3113 m)
v Visokih Turah, dne 18. IX. 1915.

Smučarski kurs v septembru!

V celi opremi — okrog 35 kg teže — smo jo mahnili 14. t. m. iz Malnica navzgor v Ture in prišli po nepopisnih naporih preko Feldseescharte, mimo poledenelega snega in snežišč v trdi noči do koč. To je tura, primerna za hribolazca, lahko opremljenega in vajenega hribcv, ki presegajo višino Triglava, ne pa za ljudi s popolno

vojaško in turistovsko opravo, s patroni, puško, derezami, vrvmi in smučmi.

Koča je lepa in udobna. Pravzaprav pa to ni koča, temveč masivno zidana stavba iz granita, opremljena z vsem komfortom, kakor ga premorejo le nemška planinska društva. Zato stoji prosto, brez vrvi in opirališč zoper burjo. Škoda lepih podov in izrezljanih stopnišč. Vzeti jih mora zob naših kvedrovcev. Od vsega pa mi vojaki nimamo veliko, ker so nas stlačili po 26 mož v eno sobico. Vse drugo imajo prihranjeno zase častniki, vsak svojo sobo, kuhinjo in obednico in pa — stranišče. Za nas so postavili povprek drog ob skalnati razpoki daleč na prostem in na zračnem prostoru in ga krstili za — latrino.

7. X. 1915.

V smučarjenju za našo kočo na Wurtenkeesu smo že toliko napredovali, da smo mogli poskusiti turo na Sonnblick (3105 m). Od koče smo rabili čez Fraganter Scharte do vrha pet ur, večinoma navzgor mimo zapuščenih zlatih rudnikov, počasi v gosjem redu, kakor jata pingvinov. Lep dan je bil, jasen in gorak, ker je kazal toplomer samo sedem stopinj C mraza.

Veličasten je razgled z vrha po Visokih in Nizkih Turah. Veliki Klek kraljuje nad morjem vrhov v bližini, v dalji se belijo čipkasti vrhovi Dolomitov, na jugu pa je jasno vidna skupina Triglava z nazobčanim grebenom Škrlatice.

Koča na Sonnblickovem vrhu — Zittelhaus — je velika hiša, opremljena z vsemi mogočimi udobnostmi. Zgrajena je leta 1889, kakor pravi napis na bronasti tabli, ima najvišjo meteorologično postajo v Avstriji in je oskrbovana celo leto. Zvezana je z dolino s telefonom in brzojavom; oskrbnik se ukvarja z rezbarstvom in se lahko kratkocasi z ogromnim gramofonom. Preskrbljen je z živežem in kurivom za celo zimo naprej.

Naš odpočitek v koči je trajal poldrugo uro. Ko so nam po pameti častnikov in kuharja pripravili skodelico ruma s čajem, smo se spustili z divjo brzino po smučeh nazaj v dolino. Južno pobočje je namreč precej zložno in kaj pripravno za smučarske ture, severno pa je naravnost odsekano in tvori globok prepad proti Salcburški.

S 14. t. m. je kurz končan; potem nazaj na fronto.

Na Vršiču, 18. X. 1915.

Kje je nekdanji mir Pišnice! Danes odmeva od Prisojnikovih in Razorjevih pečin vrišč neposrednega frontnega zaledja, drdranje težkih tovornih avtomobilov, kare, rezget konj in mul, težki koraki polkov in bataljonov, ki grejo vsi tisto čudno pot v negotovost. Sedaj pelje tod čez krasna, široka alpska cesta, preko mostov in galerij v napetih klancih in serpentinah, zgrajena od 3000 ruskih ujetnikov.

Cele vasi barak z velikimi kuhinjami ob cesti, naselbine šatorov, kakor bi padel svež sneg, zdaj na tem porobku, zdaj zopet v jarku ob cesti.

Ob cesti visok lesen križ, znamenje, postavljeno v spomin do-
delane ceste, v nekako medlo tolažilo nam, ki gremo v sive daljine.
Zakaj napis na njem pravi:

»Ob nach Norden, ob nach Süden,
Jede Strasse führt zum Ziele,
ob zum Kampfe, ob zum Frieden,
das entscheidet Gottes Wille.«

Po tej cesti hodim danes in jemljem slovo. Nikomur ne segam v roko. Pod težkim nahrbtnikom, opasan z morilnim orodjem, nimam pravega smisla za krasoto jesenskega dne in veličastnost narave. Delam grede obračun s preteklostjo. Srečujoč neskončne trenske kolone in sanitetne transporte, imam edino željo, da bi se kmalu povrnil na takem vozu, četudi mi manjka polovica uda.

Ob Vossovi (zdaj Erjavčevi) koči je sanitetna postaja, pred njo nešteto vozov, ranjencev in Rusov.

Vrhovi in grebeni naokoli so že pokriti s snegom. Veliko lepši so od onih, s katerih prihajamo, ker so veličastnejši radi svoje divje razoranosti. V njih okrilju pa vse grozote vojne...

Lepenja, 21. X. 1915.

Nastopili smo pot iz Soče včeraj popoldne ob petih; po povelju od zgoraj mož za možem v razdalji po 50 korakov. To pomeni, da nas italijanski topniški opazovalec že vidi. Razdalja 50 korakov med posamezniki pa pomenja zanj premišljevanje, če se res izplača poslati vsakemu posameznemu možu posebej granato ali šrapnel velikega kalibra, kajti lahki topovi in puške nas še ne morejo doseči. Kmalu za vasjo Soča se odcepi pot v kolovozu proti Lepenji. Tam, kjer stoji tabla SPD z napisom v Sočo in v Lepenjo, prvi vojaški grob: lesen križ s strešico, obrobljen s kamenjem.

Počasi se vzpenja pot kvišku in polagoma nastopa mrak. Lijak v gramozu ob poti. Obstreljevana je bila kot dovozna pot za naš materijal in proviant.

V temi se mi pridruži kadet. Italijan je, prav iz Gorice. Simpatičen dečko, ima sočutje z menoj, prostakom. Pozna se mu, da tudi on premišljuje o »poslednjih rečeh«.

»Veš ti«, tako mi dé, »ko pridemo k polku, bo prišlo lepega dne povelje: Eine Skipatrouille ins Vorfeld. Takrat se bom javil jaz kot komandant... In ti... No, v Rimu bova o tem dalje govorila!«

Ozrl sem se, če naju kdo čuje, kajti našim ljudem, čeprav Slovencem, nisem zaupal. Pa ni bilo nikogar. Po grebenih na Vršiču in Javorščeku se je zasvetila raketa, se zalesketala v snegu in potem

ugasnila kakor kletev, ki ti pride na zob in potem zamrje. Srečale so se najine oči, ki so izgovorile, kar je ostalo na robu ustnic.

Lepenja je selišče, obstoječe iz par slabih hiš in staj. Prenočili smo v taki staji na golih deskah.

Planina Duplje (1426 m) pod Krnom, dne 28. X. 1915.

Prišli smo semkaj na večer 22. t. m. Iz Lepenje je zgrajena pot za pešce in mule v strmih serpentinah navzgor, dokler ne pride na planino Duplje, kjer je bilo nekoč nekaj pastirskih bajt. Pot je nova in zgrajena med vojno.

Na planini je poveljstvo polka, kuhinje stotnij, ki so v postojankah po grebenih. Tudi skladišča. Celo mesto šatorov — je že občuten mraz — barak in kolib s prostornino za dva ali tri može; gradili jih niso inženirji. Uporabljen je v te svrhe ves mogoči material: dračje, kamenje, zemlja in naravne dupline v skalah, po katerih se planina najbrže imenuje. Kuhinje in latrine, blato in vojaštvo, vse navskriž in v veliki tesnobi, ker je dragocen prostor, kamor ne sežejo laške oči s Krna.

Nas so vtaknili v podstrešje provizorične konjske staje. Po surovi, neotesani in gugajoči se lestvici se pride navzgor in po kolenih se je treba plaziti na ležišča, ker nizka streha ne pripušča pokončne hoje. Skozi špranje v strehi ima prost vhod vihar, skozi luknje v stropu pa sili smrad konjskega blata, scaline in puh izmučenih suhih konjskih par, oslov in mul. Kletve konjarjev in poganjačev, rezget in grizenje konj, suvanje s kopiti in zopet kletev — celo noč! Blato je po stezah, izhojenih od tisočev po potrebnem in nepotrebnem, blato je med našimi ležišči, prinešeno na kvedrovcih, katerih se prime kakor klop. Še lastna nesnaga, cele plasti po telesu — moj Bog!

Tekoče vode ni. Doli v globeli je jezerce, kjer pijejo ljudje in živina. Voda ima okus po konjekih. Večje Krnovo jezero pa je predaleč in ne baš varno: Italijan lahko opazuje v njem svojo senco z vrha Krna!

Tu so ljudje, ki prenašajo vojno gorje povečini že od njenega začetka. Komur je namreč prizanesla Galicija, kjer je bil polk prej, ta je še tukaj. Četudi so kosmati in poraščeni, raztrgani in oblečeni v eunje, znešene skupaj z vseh front, smrdeči ko mejmašni kozli, umazani tako, da bi jim lahko strgal blato v skorjah raz lice, pa vendarle napravijo dobrodušen dojem. Nič tiste kosarniške surovosti, neotesanosti in tudi ne takega egoizma ko v zaledju. Saj žive nekateri v komunizmu vsega, kar prejmejo tu ali od doma. Vsak gleda molče uredse, ne brigajoč se za drugega, samo kolne ti, da se krešejo iskre.

Kraj je precej varen. Leži pod strmim pobočjem Velikega Le-meža in Debeljaka. Samo možnar ali havbica bi mu mogla do živega. Zato se pač zakadi kaka granata v neposredno bližino. Radi bližine

bojne črte se čuje semkaj pok granat in šrapnelov ter pušk razločno in skoraj cel dan, včasih velik spektakel. Zračna črta do naših postojank na Šmohorju znaša 2 km, do prvih laških na vrhu Krna pa 4 km. Za take stvari — za vsakdanjo reč — pa se otopelo vojaštvo tu spodaj ne zmeni dosti. Ozre se ti možanec na Krnovo piramido in ti reče pomembno mežikajoč: »Danes pa švicajo gori!«

Nas so krstili za Skiabteilung. Radi kopnih bregov nosimo sedaj deske z Bogatina za gradnjo zimskih barak in lesa za strelske jarke. Pred nami so bili tukaj Madjari, a so postavili svoja bivališča v kraje, ki so za plazove najbolj prikladni.

Naša bojna črta teče sedaj menda takole: Rombon (2208), Raveljnik (1519 m), Lipnik (1867 m), kota 1776, Veliki Lemež (2041 m), kota 1951, Šmohor (v kartah Smogar, 1931 m), s predstražami v dolini pred Krnom. Italijani pa imajo zasedeno Krnovo piramido (2245 m), Vrata (2014 m), Vršič (1897 m) na Rombon.

V splošnem pa je sedaj v našem odseku mir. (Dalje prih.)

Josip Vandot: PRISOJNIKOVO KRALJESTVO

I.

Pravijo, da se turist ne more nikdar naveličati ene in iste gore; mesece in leta se bo plazil po nji, pa je še vedno ne pozna do temena. Od kod to? Gora bi bila gora, da ni solnce, neba in meglà; solnce, nebo in megle in oblaki imajo v planinskem svetu čarovito moč, da izpreminjajo gore v najpestrejšo oblikovitost. S svežimi, včasi prijaznimi, včasi grozečimi barvami pleskajo stene in grebene, da imajo vsak hip drugo obliko — danes se ti smejejo in so ponosno vzravnanе, jutri plakajo, da kar vidiš solze, ki polze po gladkih pečinah, drugičkrat zro uporno vate, iz njih diha strašen srd, ki ti preti pogubo, če jim pričneš lezti po razgaljenih, hladnih prsih... Tako jih izpreminja nebo, solnce, megla. Planinec pozna vse te gorske odtenke; gora mu je vsakokrat nova, ker jo vsakokrat vidi v drugačni barvi, svetlobi, opremi; zato se je ne naveliča nikoli.

Mojstrovka, pohlevna, prijetna ženica, se lišpa vsako leto z najkrasnejšimi barvami; v jutrih in večerih se oblači v škrlat, zlate oblake vabi k sebi, da jo venčajo z blestečimi kronami; v solnčnih dnevih se blesti v čistem srebru, ki ga je ponoči izprala sama nebeška rosa. Vabi, vabi tudi s snežnim diademom na glavi, vabi s kipečimi prsi. A nikogar ni bilo od nikoder. Saj pač ne šteje pritlikavi onostranski graničar, ki sope in preklinja po njenem skalovju. Le dvakrat ali trikrat se vzdigne iz Male Pišnice siv jastreb, dolgočasno obletava njeno glavo in vrešči s presunljivim, osornim glasom — in

je spet tišina, da človeku zveni po ušesih in mu gre na živce. Globoko tam doli pa čepi samotna Erjavčeva kočica kakor ptica, ki se je pred sovražnikom potuhnila v varno zatišje. Ni človeka dolge ure in če je kočica polna, ni čuti petja kakor v tistih časih, ki so bili — zdi se — že davno, davno, ko so tisoči prihajali v goste k prijazni ženici Mojstrovki . . .*

Morda je bilo desetič, morda stotič, morda pa še nekaj več, ko sem lezel izza sedla med Robičjem in Mojstrovko. Solnce ga je še srebrilo ob Prisojnikovih stenah in tudi Mojstrovka ga je bila še polna. Kamenito, le tu pa tam z nizkim rušjem posejano pobočje, ki se strmo spušča proti Vršiču, pa je bilo že temno in iz dimnika Erjavčeve kočice se je dim dvigal navpično. Tišina, ki je ni zmotil niti najslabši dih hlaj zagorskega vetra, je bila kar mučna in nikakor ni vabila v kočico. Zato sem se okrenil in sem pričel stopati po gramozu, nasutem pod vsem Mojstrovkinim podnožjem. Dospel sem do steze, ki vodi do prvega in edinega kamina tik pod stenami, vzpenjajočimi se navpično visoko gor pod jasno nebo. Spodaj doli na cesti, tik pod zagrajenim Vršičem, se je prikazal prvi človek; razločno so se čuli njegovi koraki in ropotanje njegove dolge, nakovane palice. Bil je pastir, ki se je vračal s svojega obhoda ob Prisojniku; kmalu je izginil pod Sovino Glavo. Oglasilo se je za tri trenutke zategnjeno mukanje goveje živine, ki je ležala nekje med rušjem in čakala noči. In spet smrtna tišina, le kamenček zdrzne po navpičnem žlebu sredi glube stene in obleži s pridušenim žvenketom med gramozom.

Pod kaminom niti ne obstanem, temveč plezam naslepo navzgor. V duši se mi zbuja prikrita radost in nekaka škodoželjnost, sam ne vem, zakaj. Ker mi je tišina neprijetna, pričem živžgati na ves glas; še mar mi ni obmejne straže, menda nekje tam doli za Sovino Glavo. Plezanje po kaminu je lahkotno, kakor nalašč ustvarjeno za naše damice. Kmalu si na grebenu in stopaš po položni, kameniti strmini naravnost gori po orjaških plečih. Solnce sije že nad Prisojnikovim Oknom, ki se odpira neprijazno nad ozko, v mrak se zavijajočo sotesko; onkraj Sovine Glave pa se stiska, kakor da ga je sram, k strmemu pobočju siromašni Dom na Vršiču. Ozka Soška dolina je že črna; le tu pa tam se zasveti sredi strmine bela vijuga široke ceste, vijoče se iz doline visoko gor do samega Vršiča, do kamenite ograde pokraj Sovine Glave.

Steza vodi dolgo, predolgo nad samim prepadom, da se je človek že naveliča; naposled krene vendarle v stran, proti Travniku, ki se blesti ondi tik kraj Jalovca. A hipoma se zasučje naravnost navzgor; pričinjaš plezati po nizkih pragovih proti vrhuncu. Srebrni

* Članek je spisan v začetku lanskega leta, pred otvoritvijo nove poti na Mojstrovko. — U r e d n.

solnčni žarki so splahneli v treh trenutkih; začudeno išče človek po nebu oblaka, ki se je zanj solnce skrilo. A oblaka ni; čisto, modro nebo se vzpne nad tabo in samo izza vrha sosednega Prisojnika se plazijo mrežaste meglice. Solnce se je bilo pomaknilo za grebene; nedoločni mrak se je povzpел gor iz soteske, huška od skale do skale in že je okrog tebe in visoko nad tabo. Pa tu je že zadnji prag: plezaš, plezaš preko njega in že si na Mojstrovkinem vrhu.

In glej čudo! Kakor da sem hipoma stopil iz črne ječe v beli dan! A to ni dan, ni dnevna svetloba — ogenj je bruhnil menda iz samega neba, tako silen, da so se vneli skalnati vrhovi in goré, zdaj v mrzlem plamenu. Ognjena svetloba je razlita vsepovsod; zdi se ti, da tudi sam goriš v tem ognju, ki je zajel vse širno prostranstvo. Oči skelé, da ne morejo več gledati. Z roko si jih zatisnem in čakam, čakam. Mrzel veter se je dvignil hipoma iz neznanih globeli, enakomerno piha, kakor da hoče pogasiti siloviti planinski požar. Odprem oči — ognjeni žar je ugasnil, le vijoličasti svit se še oklepa mrzlih skal in bledí bolj in bolj. Tam daleč onkraj Korotana, nekje za nevidnim svetom se potaplja solnce, pomežika še izza krvavih meglá in že ga ni več. Samo nebo je še rdeče, rdeča še najvišja snežišča; a ves svet pod gorami je že zavil v temo planinske noči. A tudi gore same se izgublajo v mraku; vijoličaste barve se utrinjajo v zadnjih odtenkih, gasnejo in ugasnejo. V daljavi tam se še enkrat pokaže rdeč prst in namigne v veselstvo — in že je tudi na vseh vrhuncih tema in noč. Nedaleč tam nad Malo Pišnico, skoro tik ob vrhu Ponce se zaleskeče biser — večernica ...

Tesno se zavijem v pelerino in se stisnem za skalo, kamor ne more veter. Ničesar ne vidim več, razen zvezd, ki se uživajo druga za drugo po prostranem nebu. Grobna tišina je razlita po vsej okolici in slišati ni niti vetra, ki se enakomerno zaganja v črni vrh. Ničesar ne razločiš pod sabo in krog sebe; le na nebu brlé nemirne zvezde, kakor bi sedel na grobu vesoljnega sveta, ki ga je Bog zaradi grehov uničil in ga zdaj stražijo tihe zvezde in pazijo, da se ne bi prebudil v novo življenje. Čudno ti je pri srcu; rad bi molil, a za molitev ne najdeš besed; prepeval bi rad, a glas ti ne gre iz grla. In sediš tam molče, misliš bog ve kaj in segaš po čutari, ker ti leze mraz vedno bolj po hrbtu. Čakaš in ne veš, zakaj čakaš; zdi se ti, da sediš tu že dolge ure ali pa samo tri trenutke ... Ni te strah in tudi groze ni blizu tebe.

A že je šnila mlečna, prozorna svetloba preko neba na oni strani, kjer štrlé v noč Proklete Police. Svetloba se veča in se širi in prihaja bliže, bliže. Vrhovi sosednih gorá stopajo iz teme, srebrno se svetijo, speč pod nebeškimi zvezdami. Grebeni Prokletih Polic žaré v tihi svetlobi, kakor da se krešejo krog škrbastih vrhov zlatniki. Namah pa postanejo vidni na zlati plošči: izza gore se dviga rdeči

mesec, njegovi žarki planejo kakor misel v črno noč in že jih je polna vsa široka Mojstrovka, ki hipoma čudno zatrepeče, a je takoj spet mirna. V beli luči se sveti zdaj noč, ki je tako tiha, da razločno slišiš utripanje lastnega srca. Stezo dobro razločiš vsaj deset korakov podse in se ti ni treba bati zahrbtnih sten ali varljivih prepadov.

Spustim se navzdol od praga do praga in že sem na grebenu, nad globokim prepadom, na čigar dnu sanja v belih žarkih Vršič in samotna Erjavčeva koča. Previdno zaslanja noga nogo, drsim nad prepadom tri, štiri minute, no, mogoče še več; skala škriplje pod nakovanimi črevlji, a že ni prepada več. Pridrsal sem do kamina, ki zazija črno pod mano, ker ga mesec ne more doseči. A kaj za to! Noge poznajo vsako poličico, roke vsako škrbinico in hrbet je navajen, da ga gladijo usmiljene skale. Sunkoma gre navzdol, palica smukne iz roke, drsa z glasnim prasketom ob pečinah in obleži pod kaminom. Telo se upira, roke in noge tipajo mirno po obeh stenah. Človek meži, ker je vseeno, ali ima oči odprte ali zaprte, žvižga polglasno in niti ne šteje nevidnih stopnic. Noga tiplje — hej, in že otiplje varni pesek pod sabo. Poloti se te dobra volja, s klobučkom zamahneš in zavriškaš, da čudno jeka od vseh strani. Pobral sem palico, se naslonil nanjo in zdrvel po strmini med prožnim peščevjem. In že sem doli na varnem potu in stopam proti razsvetljeni Erjavčevi koči.

Mirno ležiš na podstrešju, zavijaš se v toplo odejo in misliš in — nič ne misliš. Doli v sobi pri vincu še pisana družba; tu in tam zazveni ženski smeh... Oči ti meže, a srce ti še vedno bedi; oči so se ti že zaprle, misli so ti že davno v kraljestvu sanj, a srce ti še vedno čuje in ne miruje vso noč.

V jutru se solnčiš na verandi v jutranjem solncu sam. Ponočna družba je bila odšla. Še zaslišiš razposajen vrisk visoko dol s Prisojnikove stene; skoraj neslišen je poreden ženski smeh — potem pa vse tiho je bilo...

(Dalje prih.)

Jožef Zazula: JEZERA, TESNI IN SLAPOVI

Med najzanimivejše predmete planinskega občudovanja, spadajo, vsekako jezera, tesni in slapovi. Gôre, seveda, so goré (kakor pesem pravi); toda, koliko lepša je gora z jezerom ob vznožju, v katerega vodi se gora ogleduje! Slovesno tihoto dolin oživljajo slapovi s svojim šumenjem, olepšujejo mrtvo sliko in z glasnim bobnenjem poleti ali za ledeno skorjo pozimi podajajo celotni gorski prirodi poseben znak. In končno tesni! Ob njihovih stenah tekmujeta v prvem plezanju skokonoga koza, lovec in mladi plezalec. Razvajeni meščan, ki so mu tisočmeterske višine pretežavne

in nedostopne, se krepí in veseli mogočne prirode prav takó v tesnéh, kakor veleturist ob gorskih stenah. Naloge in napori pri obeh so različni, a končni efekt je isti!

Zato romajo in postajajo leto za letom brezštevilne povorke ob planinskih jezerih, ob tesnéh in slapovih; vsi trije so nekako predvežje gorskih velikanov: preden se ti pokaže Njegova Svitlost v svoji moči in dostojanstvu, te pozdravi kristalno jezero, v girlandah padajoči slap in te vabijo dozdevno nevarne tesni. In izletniki? Vsi se vesele, vsi sprejemajo in vsi občudujejo; toda malokateri vpraša: »Kako je to nastalo?« Še bolj redki so oni, ki bi se sploh brigali, z a k a j je v prirodi tako.

Vprašajmo se torej mi; odgovorimo stvarno svoji radovednosti; videli bomo, da je tudi v tem slučaju poezija in proza ena poleg druge: entuziast se navdušuje za popolnoma stvarne, logične in matematično suhoparno ustvarjene predmete!

Geologija pripoveduje o »ledenih časih«; bilo je pol Evrope pod ledom, da o ostali Zemlji niti ne govorimo. Kakor pod gorko odejo, so ležali z ledom pokriti kraji, kjer so danes cvetoča polja, bogata mesta in prometne žile. Toda zemeljsko ozračje se je bolj in bolj ogrevalo, led je polagoma gineval in solnce je izpod leda se odkrivajoče zemeljske dele razgaljalo strmečemu človeku: pod ledom so ležale nele cele pokrajine, temveč so se v te pokrajine tudi vtisnile posebne oblike, v prvi vrsti značilne doline s strmimi stenami in z ravnim dolinskim podnožjem.

Običajno se doline prično razvijati takoj pod gorskim vrhom: v strmih slapičih (ne slapovih!) skače potok kakor po stopnicah nižje in nižje, in šele daleč od izvira se dolina toliko uravnini, da more po njej teči gladka cesta ali stati preprosta vas z malim trgom pred cerkvijo: edino »ravnino« daleč naokoli. Sicer pa je vse poševno, da ne rečem strmo; vse stremi le doli in naprej. Take dolinske oblike opazujemo v vsej vzhodni Sloveniji: Slovenske Gorice, Pohorje, Haloze, Gorjanci, in tudi na jugu je tako: vsi trije Snežniki (Notranjski, Goteniški, Delniški) so na široko razporedili svoja pobočja; Nanos in Kolk (Kovk) edina se nekoliko strminita, ker ju je izlivalo nekdanje obrežno morje (Vipava je izsušen zaliv); Hrušica, Javorniki (pri Cerknici in Črnem Vrhu), Trnovski Gozd, Julijske Alpe imajo položne doline.

Povsem drugače pa je proti severu, zlasti proti severozahodu. V Bohinj se voziš po ravnem tja do Zlatoroga, dokler skoraj ne butiš v strmino. Cesta v Trento, cesta mimo Peričnika v Vrata, dolina Kokre (Triglavska, Grintavčeva stena!) in drugod so podobne oblike.

Čemu torej ta razlika med polagoma nižajočimi se dolinami in ravnimi dolinami ob strmih stenah?

Prvoimenovane doline so izsušeno morsko dno, poslednje imenovane so delo naših ledenikov iz poznejše ledene dobe, pravzaprav ledenih dob, ker jih je bilo več. Časi in dobe se namreč ponavljajo, kakor se ponavljajo dnevi in letni časi!

Med najznačilnejše doline imenovane vrste prištevamo našim živinorejcem dobro znano dolino *Pinzgau*, onstran Glocknerja na Solnograškem. Dolina je do Schwarzenbach - St. Veit dolga okrog 80 km; ozka je in ravna, po njej vozi železnica. Proti jugu ima same znane, višje ležeče, ravne doline z znanimi jezери, slapovi ob dolgih tesnih: Wilde Gerlos (jezero), Krimml (slapovi), dalje po vrsti: Sulzbach, Amer, Stubach, Kaprun (slap), končno Rauris in Arl (tesni).

Vsa ta dolina je bila nekdanj globoko v snegu in ledu; kajti ondi je tekel proti Solnogradu ledenik, ki je s svojo velikansko težo izravninil in ob strani obrusil celo dolino. Pri tem je zasul končne izhode stranskih dolinic od Gerlos do Arl in zaprl pot vodi, ki je narastla v jezera, iztekajoča po slapovih (Krimml, Kaprun) v nižje ležečo, glavno dolino *Pinzgau*; a ko so slapovi zemljo izglodali, so ondi nastale tesni: Lichtensteinklamm, Kitzlochklamm, Sigmund Thunklamm jih ima danes, Krimmlski slapovi jih dobe po okroglo 20.000 letih.

V tem času se bodo slapovi doline Krimml izpremenili v tesni.

Ako bi se postavil moderen sv. Krištof s še bolj moderno, velikansko lopato ob vznožju Pastirice pod Glocknerjem, ki je dandanes samo ponižen repek velikanskega, nekdanjega ledenika doli do Velikovca in Pece, ter bi ga jel odkopavati, bi odkopal enako globoko, s strmimi stenami obrobljeno dolinico gori do Oberwalderhütte, kakor je naš Bohinj od Sv. Janeza do Zlatoroga. Toda Bog ne dal! da bi se ta, sicer majhna, a za nas velikanska ledena reka stajala v eni pomladi: poplavila in uničila bi vse kraje ob Dravi in Donavi do Črnega morja — bil bi pravi vesoljni potop.

A ni treba hoditi po svetu, saj imamo doma podobne primere! Naša Radomlja pri Bledu je svojčas tekla mnogo višje nad morjem in od Krnice pri Gorjah nazaj visoko pod Krmo je bilo ozko, a dolgo jezero, ki je deloma odtekalo pri Kosmaču (848 m) v Mojstrano. In le zato, ker je voda tesni do Dobrave hitreje zglodala kakor od Kosmača do Mojstrane, imajo Blejci svoj Vintgar — sicer bi ga imeli Mojstranci, in Radomlja bi ne imela ovinka. Ko je zadnji ledeni čas izginjal, je bilo v tej dolini jezerce pri jezercu zvezano s potokom in slapovi, dokler ni voda zglodala globoke struge med sedanjimi visokimi pobočji; in dokler ni prevrtala tesni pri Vintgarju, je stala voda kot eno samo jezero po vsej dolini. — Ta proces je bil seveda le del vsega razvoja po Gorenjskem.

Po naših krajih je dobro videti sledi odmikajočega se morja iz dobe Jura, poznejšega Panonskega morja* in ledenih časov. Pri tem opazujemo protislovja, da teče Sava zdaj pri Blejskem jezeru nižje kakor je gladina jezera samega.

Enako je Bohinjsko jezero nastalo po ledeniku iz doline Voje. Pri Sv. Janezu je svet zasut, ker je prihajal led od strani doli. Pozneje so imele Voje jezero, dokler ga niso izsušile novo nastale tesni koncem doline. Glavno ledenišče je bilo seveda na prostoru današnjega Bohinjskega jezera. Kar so Voje dandanes, bi se obetalo jezeru v bodočih tisočletjih, ako bi jezero ležalo na višji morski višini. Ker pa leži le 2—400 m nad morjem večina naših dolin, je nadaljnje izpiranje vedno počasneje in težavneje: reke ne morejo odtehati in spodnji del Donave zelo zaostaja, ker prenizko teče. Istra ima na jugu in zahodu nekaj primerov, kjer so vode takó nizke, da že plima vanje sili; enako bi nastalo v porečju Donave, ako bi vode odnesle rekam prod do približno morske višine. — Vsekako dobi Evropa v bodočnosti povsem novo hidrografično lice!

Čitatelj sedaj vidi, kakó nastajajo planinska jezera, tesni in slapovi: večina njih je ostalina ali posledica ledenih časov.

OBZOR IN DRUŠTVENE VESTI

Vjekoslav Cvetišić, *Sa planina i gora*. Knjiga II., Zagreb, 1928. — Naročuje se pri pisatelju, Zagreb, Ilica 85. Cena 30.— Din.

V »Planinskem Vestniku«, 1926, str. 239, smo omenili in ocenili I. knjigo. Pohvalno sodbo, ki smo jo izrekli tam, moremo ponoviti v vsem obsegu i o II. knjigi. To je knjiga dobrega in modrega človeka, ki mnogo dela, veliko prenese, mnogo misli, toplo čuti in najde pravo besedo na pravem mestu; ljubezniva knjiga, ki vpliva na um in srce, v osebnostih skromna in obzirna, v naukih neprisljuna, pri načelnem idealizmu nikjer žaljiva.

Pisatelj je vztrajen in pogumen planinec; ne zboji se nobenih težkoč, uživa prav tako krasne solnčne dneve z uspelimi turami, kakor nevihto, sneg in mraz; prijatelj je v planini z vsakomer. Ne kaže pa ne trohice osebnega ponosa ali rekorderstva. — V 11 člankih je spretno združil opis svojih osebnih tur — ne da bi podajal enostaven popis pota v obliki vodnika — s pesniškim oživljanjem prirode, z opazovanjem ljudi ter z modroslovnim splošnim razmišljanjem. Tako postanejo ti članki zanimivi za vsakega, naj je tiste kraje in ista pota prehodil ali ne. V prvi vrsti pa je naš pisatelj mislec; prav poudarja (str. 20), da »človek v planini postane i mislec«. Planinske višave ga dovedejo i do preudarjanja o najvišjih problemih, mimo katerih hodi slep in top navaden nižinski zemljan. Na str. 66. pravi: »Čutimo, da je i v tej višini svobode in solnca nekaj neizmernege nad našimi glavami visoko gori v vesoljstvu, kar nas je čvrsto prikovalo na to zemljo, ki nas je rodila.«

* Morje, jezera, reke so etape geološko-zgodovinskega razvoja po Slovanskem; pri tem usuševanju je marsikatera reka spremenila svoj tek, n. pr. Ljubljana, ki teče dandanes v Savo, a svojčas je bila Krka na Dolenjskem nadaljevanje Ljubljane. Takih primerov je več!

V svojih člankih nas v pestrem sporedu vodi s Triglava, te »mistične« gore, »Simbola naše narodne moči in ponosa« (str. 8), na Alan, najlepše razgledišče severnega Velebita, z divjo romantiko, ki je nimajo niti Alpe; od tod na Križ in Križke Pode (od tam je najlepši pogled na Triglav!); potem na Biokovo, najlepšo planino Dalmacije, pa nazaj gori na Mangrt, kjer doživimo divjo nevihto, a zopet doli na Kum, kjer uživamo mehko Ivanjsko noč; potem po vrsti na Risnjak, Snežnik in Obruč, od tod na Sonnblick, nazaj na Karavanke, kjer se zabavamo pri 70letni pastirici na Zelenici; preko Velikega Venedigerja se vrnemo v Kamniške Alpe, se udeležimo otvoritve koče na Peci, občudujemo »najlepšo alpsko Logarsko dolino« in končamo pot na Grintavcu.

Tipografsko lepo opremljeno knjigo diči 10 izvernih slik samih priznanih planinskih fotografov, med njimi pisatelja samega, nadalje Dragutina Pauliča, Ladislava Janzona in Karla Koraneka.

G. pisatelj ima svoj poseben slog, zelo pripraven za planinske spise; dve knjigi smo dočakali, radi pričakujemo tretje. Dr. J. T.

Pozabljen daljnogled. Koncem avgusta l. l. je avstrijski turist (Fritz Berger, Steyr, Ob. Oest.) na potu od Aleksandrovega Doma blizu drugega Triglavskega jezera na skali tik pota pozabil lepo, veliko Zeissovo kukalo z usnjato opremo. Ni dvoma, da je izmed mnogih planincev, ki so tam mimo hodili, eden opazil in s seboj vzel to kukalo, a ga ni vrnil, ker ni vedel lastnika. Zato se prosi in pozivlja, da najdeni predmet izroči ali gospodu A. Knafelcu ali Osrednjemu Odboru SPD v Ljubljani.

Poziv naročnikom. — Vsakemu naročniku, ki pridobi 10 novih naročnikov »Plan. Vestnika«, bo Osrednji Odbor SPD v Ljubljani, bržko sprejme naročnino teh novih naročnikov, brezplačno poslal na željo katerikoli še nerazprodani starejši letnik našega »Vestnika«, ali pa ga oprostil naročnine za bodoče leto.

Naše slike. — Vinji vrh pri Borovnici (984 m) se nam pokaže v zimski odeji. Tam preko vodi pot iz Borovnice proti Kožljeku in Cerknici, ki pa je malo znana, ker jo uberejo planinci rajše po soteskah Pekla. Pozimi pa naj smučarji poletje preko Pokojišča in preko krasnih gozdov na zanimivi vrh, od koder se tudi nudi lep pogled na pogorje Krma in proti severu na Polhograjske Dolomite ter Kamniške Planine.

Vsebina: Dr. Josip Ciril Oblak: O prirodi in domovini (str. 1). — Dr. H. Tuma: Imenoslovje Julijskih Alp (str. 3). — Dr. H. Tuma: Severna stena Kanjavca (str. 9). — Pavla Jesih: Severna stena Vel. Draškega vrha (str. 11). — Dr. Jakob Prešeren: Odlomki iz vojnega dnevnika (str. 12). — Josip Vandot: Prisojnikovo kraljestvo (str. 17). — Jožef Zazula: Jezera, tesni in slapovi (str. 20). — Obzor in društvene vesti: Vjekoslav Cvetišić, Sa planina in gora (str. 23). Pozabljen daljnogled. Poziv naročnikom (str. 24). — Naše slike: Vinji vrh pri Borovnici.

»Planinski Vestnik« izhaja 12 krat na leto in stane v tuzemstvu za celo leto 40.- Din, za inozemstvo 60.- Din. — Naroča, plačuje, reklamira se pri Osrednjem Odboru S. P. D. v Ljubljani. Rokopisi, sploh spisi in poročila za natis se pošiljajo na naslov: Dr. Josip Tominšek, gimn. ravnatelj v Mariboru.

Za uredništvo odgovarja: Janko Mlakar, profesor v Ljubljani. — Izdajatelj: Slovensko Planinsko Društvo v Ljubljani; njegov predstavnik je dr. Fran Tominšek, odvetnik v Ljubljani. — Tisk tiskarne Makso Hrovatin v Ljubljani. (Priloge slik tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani).

Vinji vrh pri Borovnici

Fot. prof. Janko Ravnik